

oude kerk
Once in a Lifetime
12 mei t/m 28 aug 2016
groeps-
tentoonstelling
over leven en
vergankelijkheid
oudekerk.nl
HVMANISTISCH
VERBOND
onceinalifetime.nu

THE MOTHER OF BLACK-WINGED DREAMS
EEN OPERA VOL SPANNING,
EMOTIE EN DURF
6-12 AUGUSTUS
ZWITSALFABRIEK, APELDOORN
WWW.MUZIEKZOMER.NL

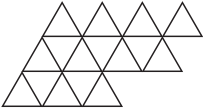
BEELDEN
in
Gees
www.beelden.ingeess.nl

WILDEN
EXPRESSIONISME
FUNDATIE
ROB SCHOLTE'S
EMBROIDERY SHOW
MUSEUMDEFUNDATIE.NL

SONSBEEK'16 TRANS ACTION
TRANS HISTORY
4 June - 18 Sept
Utrechtseweg 87, Arnhem
museumarnhem.nl

BRENG UW TENTOONSTELLING,
VOORSTELLING OF VEILING
ONDER DE AANDACHT VAN RUIM
2,7 MILJOEN CULTUURLIEFHEBBERS.

PLAATS EEN ADVERTENTIE IN DE
RUBRIEK CULTUUR IN HET AD, DE
VOLKSKRANT, TROUW EN HET PAROOL.

BEL VOOR ADVERTENTIE -
MOGELIJKHEDEN 088-572 2890.

Fotografie

ACHTERGROND FOTOSERIES

Fotografen kun je verdelen in twee soorten: zij die zoeken naar dat éne bepalende beeld en zij die beeltenissen lijken te verzamelen. Waarom doen zij dat?

Door **Merel Bem**

Arno Nollen: *Zonder titel* (uit installatie *Just*), 1997-2016.

Foto Arno Nollen

Gooi het in de groep

Onlangs bracht deze krant het verhaal van Ed van der Elsen en zijn voorkeur voor dat ene beeld. Zes weken lang werd uit de doeken gedaan hoe de straatfotograaf uit alle foto's die hij maakte (van bijvoorbeeld een zoenend stelletje op de boulevard in Marseille of drie dames die de Amsterdamse Beethovenstraat oversteeft) uiteindelijk de voor hem beste foto koos: het beeld waarin alles klopt, de best mogelijke vertaling van de situatie op dat ene moment.

Met die enkele foto vertelde Van der Elsen (1925-1990) het hele verhaal. Net als Henri Cartier-Bresson dat in 1932 deed met een man die in Parijs over een plas water sprong. Dankzij de befaamde Franse Magnumfotograaf (1908-2004) hangt die man nog altijd in de lucht, boven zijn eigen spiegelbeeld. Wat er na de sprong met hem gebeurd is, daar kun je je een voorstelling van maken, maar eigenlijk doet het er niet toe. Dat ene zweefmoment is de geschiedenis ingegaan als het visuele en dramatische hoogtepunt van de gebeurtenis. De rest is onbelangrijk.

Er zijn ook fotografen voor wie één beeld juist te weinig is. Die een bulk aan beelden nodig hebben om hun verhaal te vertellen en soms zelfs een uitgesproken hekel hebben aan dat ene, perfecte, alleszeggende beeld. Waarom? Leveren meer foto's ook meer inhoud en meer zeggingskracht op? Of kunnen deze fotografen gewoon niet kiezen?

Een beroemd voorbeeld van zo'n veelpleger is Eadweard Muybridge. Het verhaal van deze Britse fotograaf is bekend: in 1872 kreeg hij van de Amerikaanse zakenman Leland Stanford de opdracht na te gaan of een

Paul Kooiker: *Fountain* (serie van 25 foto's), 2000.

Foto's Paul Kooiker/Tegenboschvanvreden

paard in volle galop met alle vier zijn hoeven loskomt van de grond. Met behulp van twaalf camera's langs een racebaan, een supersnel paard met de naam Sallie Gardner en een bijna net zo snelle sluitertijd, toonde Muybridge in een reeks beelden aan dat Sallie tijdens haar race inderdaad steeds eventjes door de lucht zweefde. Eén frame in de reeks liet dat duidelijk zien. Eén cruciaal beeld – maar zonder de andere beelden was het verhaal niets waard.

Had Muybridge (1830-1904) de springende man in Parijs gefotografeerd, dan had hij hem niet voor eeuwig in de lucht laten zweven. Zijn beelden zouden een flipboekje zijn, waarin elke beweging van de springer per seconde zou zijn vastgelegd. Niet voor niets was Muybridges fotografische werk een basis voor de uitvinding van de film, pas in 1895.

Als dus (in elk geval voor de duur van dit stuk) het ene historische fotografenkamp wordt aangevoerd door

Ed van der Elsen en Henri Cartier-Bresson, de mannen van het beslissende moment, dan wordt het andere vertegenwoordigd door Muybridge.

Hij krijgt hulp uit hedendaagse hoek. Het Fotomuseum Den Haag presenteert deze zomer het werk van Arno Nollen: een nieuwe installatie, genaamd *Just*, en een overzicht van zijn fotoboeken die de bezoeker kan doorbladeren.

Doorbladeren is hier een belangrijk woord. Het is toepasbaar op veel van wat Nollen (1964) maakt: niet alleen op de boeken, maar ook op installaties als *Just*, die bestaan uit fotoseries, meestal portretten van anonieme vrouwen. Het zijn reeksen van beelden die soms maar een haartje of een knipoog van elkaar verschillen en waarin veel herhaling zit, als terugkerende zinnen in een gedicht. Het enkele beeld lijkt voor Nollen (die zich overigens nooit fotograaf

noemt, eerder 'verhalenverteller') niet of nauwelijks te bestaan.

Sterker nog, laat hij per mail weten: 'Het enkele beeld heeft voor mij geen enkele waarde. De serie is het enkele beeld. Elk beeld is onderdeel van een context. Je kunt mijn werk het best begrijpen wanneer je bij het kijken denkt aan bijvoorbeeld de narratief die de Italiaanse regisseur Michelangelo Antonioni in zijn films hanteert of aan de structuren van geschreven verhalen.'

Lopen door de grote zaal van het Fotomuseum, waar clusters kleine foto's en soms een grotere van steeds dezelfde jonge vrouw aan de muren hangen, voelt inderdaad als bladeren of browsen. Er is geen dwingende vertellijn, de bezoeker mag zelf weten waar het begint, maar er is wel ritme en een besef van tijd. De hoeveelheid aan beelden, de herhaling en de opperste concentratie op dat ene onderwerp met haar gebeeldhouwde trekken (die lippen!) zorgen ervoor dat je met haar mee lijkt te lopen door de tijd, ook al weet je niet precies wat de chronologische volgorde is.

Het is meer dat je via al die beelden haar gezicht steeds beter en van alle kanten leert kennen, zoals dat van een vriend. En hoewel Nollen in zijn werk geen wetenschappelijk experiment uitvoert, zoals Muybridge dat in de 19de eeuw wel deed, doet zijn werkwijze denken aan die van een verzamelaar, iemand die genoeg beleefd aan ordenen en rubriceren.

Er zijn meer fotografen en kunstenaars die houden van beelden sprokelen en ordenen, soms tegen de klippen op. Paul Kooiker (1964) en Mariken Wessels (1963) zijn twee van die hoorders. Beiden laten het woord 'verzamen' vallen wanneer ze antwoord geven op de vraag waarom ze

Nóg een variant

Niet één moment willen vastleggen maar ook niet in serie willen werken? Dat kan. In de jaren zeventig ging de Japanner Hiroshi Sugimoto naar de bioscoop met zijn grootformaat-

camera. Toen de film begon, zette hij de sluiters wijd open en aan het eind deed hij hem weer dicht. Het resultaat was een foto van een film-theater met in het midden een

verbijsterend wit scherm; een hele film in één opname. En tja, na die ontdekking maakte Sugimoto er natuurlijk alsnog een serie van: *Theaters* (1978).

Column

PETER BUWALDA

Bulten

Psychisch bijtanken bij opa en oma

Nu het zo bloedheet is, vragen de mensen mij nog eens te vertellen over mijn vele mislukte vakanties met de illustere Mick Visser. Oké dan.

Deze keer bleven de Visstick en ik maar eens in Nederland, want we waren ook pas 15, als je er goed over nadenkt. Mick had mij gevraagd of ik mee uit logeren wilde bij zijn opa en oma in Den Bosch.

Nee, leek me niks.

Mijn broertje was er kort tevoren geweest, samen Vissers broertje. Na een week was hij hologig en met een los vel thuisgekomen, vragend om 'aardappeltjes met jus', waar hij wel vaker om vroeg, hij leefde destijds voor aardappeltjes met jus, maar niet eerder's ochtends en zachtjes kermend vanaf ons tuinpad.

'MICK...! MICK...!'

'Ja, opa?'

'MICK... WAAROM HOEFT HIJ' - Micks opa gebaarde trillend met zijn vorkje in mijn richting - 'GEEN BOSSCHE BOL?'

We waren natuurlijk toch gegaan, het bleven Vissers grootouders, op wie hij trots was, en terecht. Alleen was zijn opa een tikje doof. De man deed sterk denken aan Rinus Michels, maar extra extra large. Een Rinus Michels ook die mij overduidelijk op de tribune zou zetten, was ik een voetballer geweest.

'LUST HIJ GEEN BOSSCHE BOLLEN, OF ZO?'

Aan tafel zat in driedelig kostuum een enorme Rinus Michels, stuurs kijkend, in zijn vlekkelijke hand een broodmes

Ik zei tegen de Visstick dat hij tegen z'n opa moest schreeuwen dat ik geen trek had. Wat vreemd was, natuurlijk. En waar nog eens bijkwam dat de man a. mijn broertje kende, die ongetwijfeld's nachts, op zoek naar extra Bossche bollen, een slijmspoor door de seniorenwoning had

getrokken, en b. vanaf zijn balkonnetje had aanschouwd hoe we helemaal vanuit Limbabwe Den Bosch hadden bereikt op de fiéts.

'T'IS AL ZO'N MAGER MENNEKE!'

'CHOCOLA IS SLECHT VOOR ZIJN RUG, OPA', brulde Mick.

Wat een slechte tolk, zeg. We waren net binnen en nu al ging het over de honderden jeukende bultjes die ik onderweg had opgelopen. Kwam van de zon, dacht ik zelf. Maar volgens Visser waren het de zeven ijskoude tankstation-Marsen die hij mij had zien opvreten. Toch maar even geen chocola meer, dan.

We gingen hartenjagen. Midden in het derde potje sloeg de Friese staartklok elf keer. Oma stond kwiek op, veepte alle kaarten bij elkaar, en riep: 'Bedtijd!'

Vijf minuten later lagen we op uitklapbedjes heerlijk te slapen, zo heerlijk dat een seconde later de gordijnen alweer opengingen en oma mijn hoofdkussen wegrukte. 'Opstaan luiwammesen', zong ze, 'het is al zeven uur!'

Slaapdronken in mijn Hema-onderbroek keek ik om me heen. Achter ons werden de bedjes razendsnel opgeklapt. Even lekker terug, kon ik op mijn buik schrijven. Aan de ontbijttafel zat in driedelig kostuum een enorme Rinus Michels, stuurs kijkend, in zijn vlekkelijke hand een broodmes.

'MICK...! MICK...! WIL HIJ WEL EEN EI?'

Geeuwend nam ik plaats. Toen oma om mij heen liep met de theepot, slaakte ze een ijselijke gil. 'Maar dat is verschrikkelijk!', stamelde ze. 'Wat is er met jouw rug gebeurd, jongen. Vader, vader - heb jij dat gezien? Onder de bulten!'

'ACH VROUW', bulderde opa relativerend. **'DAT ZIJN GEWOON JEUGDPUISTEN. KOM HIER, DAN RIJG IK JE AAN MIJN MES!'** Dat laatste was een grapje, had mijn broertje al verklapt, dat hij driemaal daags maakte.

Uit Mariken Wessels' boek *Taking Off. Henry my neighbor.*

Foto Mariken Wessels

zo graag seriematig werken. Beiden presenteren werk dat opvalt door zijn veelheid en herhaling.

'Het is mij nog nooit gelukt om het in één beeld te doen', zegt Kooiker. Hij maakte naam met onder meer fotoreeksen van grote blote vrouwenlichamen, anoniem 'gepresenteerd' in een kunstenaarsatelier of achter in de tuin, met beeldsequenties van spuitende fonteinen en zwanen en een voyeuristische reeks van vluchtende, naakte vrouwen. De beelden volgen elkaar niet chronologisch op, zoals bij Muybridge, maar Kooiker presenteert ze wel altijd groepsgewijs.

'Ik geloof niet in het perfecte beeld', zegt Kooiker. 'Niets is zo vervelend om op een tentoonstelling alleen maar highlights te zien. Ik werk graag met slecht materiaal, foto's die net niet scherp zijn. Daar speel ik mee, het is een voortdurend onderzoek naar het medium. Het ene beeld is mooier dan het andere, maar dat maakt het juist interessant. Ik heb elk beeld nodig om mijn punt te maken, om tot de es-

sentie te komen - en zelfs dan lukt het nooit helemaal.'

Vorig jaar bracht Mariken Wessels haar boek *Taking Off. Henry my neighbor* uit. Het vertelt het verhaal van een man die zijn vrouw obsessief fotografeerde. Wessels kreeg zijn archief in handen. Bladzij na bladzij stort Wessels de bezetenheid van die onbekende man uit over de lezer (kijker) in de vorm van een overweldigende hoeveelheid zwart-wit foto's waarop een (half-)ontblote vrouw poseert.

'Ik wilde echt álles gebruiken', zegt Wessels. 'Dat was een overwogen

'Ik denk dat dit is hoe het geheugen werkt: je herinnert je iemand in een veelvoud van beeld'

keuze: alleen zo kon ik dat dwangmatige duidelijk maken, én de voortgang van de tijd. Die man heeft dit jaren achter elkaar gedaan. Het is nodig dat je dat ziet.' Ze heeft niets tegen het enkele beeld, alleen: 'Ik hou gewoon meer van het seriematige, van het verzamelen en ordenen. Bovendien, ik denk dat dit is hoe het geheugen werkt: je herinnert je iemand in een veelvoud van beeld.'

Of hij niet gewoon slecht is in kiezen? Kooiker schiet in de lach. 'Probeer maar eens een serie van duizend foto's terug te brengen naar vijftig. Het is natuurlijk wel anders dan bij de fotograaf die op zoek is naar dat ene, enkele beeld. Die maakt de keuze voor het beeld eigenlijk op het moment zelf, wanneer hij voor zijn camera iets ziet gebeuren en in een flits het knopje indrukt. Ik maak de keuze altijd achteraf.'

Arno Nollen: *Just*, t/m 18/9 in Fotomuseum Den Haag. Publicatie *Verhaallijn 6B*, 40 euro.